

Βασίλειος Κλέντος (Αθήνα)

Μονή Ιβήρων: Πνευματικές Σχέσεις ανάμεσα στο Άγιον Όρος και στη Γεωργία

Το Άγιον Όρος είναι η ανατολικότερη από τις τρεις χερσονήσους της Χαλκιδικής, που απλώνεται στα γαλανά νερά του Αιγαίου μεταξύ Θερμαϊκού και Στρυμωνικού κόλπου. Έχει μήκος περίπου 60 χιλιόμετρα, πλάτος 8 μέχρι 12 και καλύπτει έκταση περίπου 360 χιλιομέτρων. Στην αρχή της χερσονήσου το έδαφος είναι ομαλό με μικρές πεδιάδες και χαμηλούς λοφίσκους. Καθώς όμως προχωρεί σχηματίζεται ένα πλήθος από κορυφές, που σιγά σιγά γίνονται πιο υψηλές για να καταλήξουν στο γυμνό και απότομο Άθω με την πανύψηλη και μαρμαρένια πυραμίδα του που το ύψος της είναι 2.033 μ.

Η μορφολογική διαμόρφωση του Αγίου Όρους επηρέασε δραστικά και την περιβαλλοντική του ταυτότητα, που αναδεικνύεται καθολικά από τη μεγάλη βιοποικιλότητα σε όλα τα επίπεδα. Πάνω από 1.400 είδη φυτών, 350 είδη μανιταριών, 131 είδη πτηνών, 37 είδη θηλαστικών, 8 είδη αμφιβίων και 14 είδη ερπετών συνθέτουν αιώνες τώρα ένα μοναδικό μωσαϊκό.

Η ανθρώπινη παρουσία, διακριτική και πειθαρχημένη, ακολουθεί την προσταγή της φύσης. Οι πρώτοι πατέρες – μοναχοί απέθεσαν διακριτικά εδώ την παρουσία τους πριν από περίπου χίλια χρόνια. Οι κατασκευές τους προσαρμόζονται στη φύση και οι γεωργικές τους δραστηριότητες αποτελούν συνέχεια της ευαισθησίας τους για το χώρο που υπηρετούν και διαβιών.

Το Άγιον Όρος, ο Άθως, ονομάζεται και “άμπελος Κυρίου Σαβαώθ”, επειδή κατοικούν οι Άγιοι, είναι ο τόπος των ανθρώπων, η κατοικία των ερημιτών και ασκητών που θέλουν να συναντήσουν και να συνομιλήσουν με τον Θεό. Γι’ αυτό είναι το μοναδικό όρος από όλα τα όρη της κτίσεως

και του κόσμου που προσαγορεύεται από τους αγίους και τους πατέρες “Άγιον”, κατά τον άγιο Μάξιμο τον Καυσοκαλυβίτη. Είναι ο επίγειος ουρανός, όπου διαμένουν οι “φαιδροί μαργαρίτες” αγωνιζόμενοι. Είναι ο τόπος της ηρεμίας και ενθυμήσεως του Αδάμ στον Παράδεισο, καθημερινά δοξολογείται ο Τριαδικός Θεός και γίνονται δεήσεις και ευχαριστίες στην Κυρία Θεοτόκο.

Σύμφωνα με μια παράδοση, η Θεοτόκος με τον Ευαγγελιστή Ιωάννη, παραπλέοντας τον Άθω, όταν πήγαιναν να επισκεφθούν τον Λάζαρο στην Κύπρο, αποβιβάστηκαν, ύστερα από φοβερή θαλασσοταραχή, στο χώρο όπου βρίσκεται σήμερα η Ιερά Μονή Ιβήρων. Εκεί η Παναγία σταμάτησε για λίγο και θαυμάζοντας το ωραίο τοπίο ζήτησε από τον Υιόν της να της παραχωρήσει όλο το όρος σαν δώρο, παρόλο που οι κάτοικοί του λάτρευαν τα είδωλα. Τότε ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: “Έστω ο τόπος ούτος κλήρος σου και περιβόλαιον σου και παράδεισος, έτι δε και λιμνή σωτηρίας των θελούντων σωθήναι.” Έτσι καθιερώθηκε το Άγιον Όρος σαν κλήρος και περιβόλι της Παναγίας.

Κατάλληλος σαν τοποθεσία και στάδιο ασκητικών αγώνων, ο Άθως συγκέντρωσε από τους πρώτους κιόλας βυζαντινούς χρόνους πολλούς μοναχούς που προέρχονταν από όλα τα σημεία της αυτοκρατορίας. Στο Άγιον Όρος σήμερα λειτουργούν 20 μονές – αριθμός κλειστός – και το έδαφός του έχει μοιραστεί σε αυτές. Αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού κράτους, είναι αυτοδιοίκητο και είναι η αρχαιότερη Δημοκρατία της Ευρώπης.

Η Μονή Ιβήρων πήρε το όνομά της από τους πρώτους Γεωργιανούς Ίβηρες μοναχούς που την ίδρυσαν και εγκαταβίωσαν σ’ αυτήν. Βρίσκεται πάνω σε ένα γραφικό ορμίσκο της βορειοανατολικής πλευράς της χερσονήσου, πλάι ακριβώς στις εκβολές ενός μεγάλου χειμάρρου, και τιμάται στην εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Κατηφορίζοντας από τις Καρυές (πρωτεύουσα Αγίου Όρους) και ύστερα από έναν ευχάριστο περιπάτο, φτάνουμε εκεί σε μιάμιση ώρα περίπου.

Το μοναστήρι ιδρύθηκε το τελευταίο τέταρτο του 10^{ου} αι. – λίγο μετά τη Λαύρα και το Βατοπαίδι – στην ιεραρχία είναι τρίτο στην τάξη, στη θέση ή περίπου εκεί όπου προηγουμένως ήταν η λαύρα του Αγίου Κλήμεντος. Η ίδρυσή του συνδέεται με τα ονόματα Ιωάννη του Ίβηρα και Ιωάννη του Τορνικίου. Φαίνεται όμως ότι πρόκειται για ένα πρόσωπο, αν και οι γεωργιανές πηγές διακρίνουν καθαρά τους δύο άνδρες. Ο Ιωάννης Τορνίκιος, που ήταν αυλικός του ηγεμόνα της Ιβηρίας Δαβίδ και αξιωματούχος του Βυζαντίου, τα εγκατέλειψε όλα και έγινε μοναχός στην αρχή σε ένα μοναστήρι κάπου στη Μακεδονία. Μετά πήγε στον Όλυμπο και τελευταία στον Άθω, σε μια έρημη γωνιά στην περιοχή της Λαύρας, όπου του δόθηκε

η ευκαιρία να γνωρίσει τον Όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη και να τον παρακαλέσει να μείνει κοντά του.

Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Βασίλειος Β΄ κάλεσε στην πρωτεύουσα (το 978) το μοναχό πλέον Τορνίκιο και ζήτησε τη βοήθειά του σε διάφορα διπλωματικά και στρατιωτικά θέματα και ειδικότερα στην καταστολή της ανταρσίας του στρατηγού Βάρδα Σκληρού, που είχε κιόλας στασιάσει εναντίον του κράτους και χτυπούσε τα βασιλικά στρατεύματα. Ο Τορνίκιος, υπακούοντας στην πρόσκληση του αυτοκράτορα, έβγαλε το ράσο και κινήθηκε αμέσως (άνοιξη 979) εναντίον του Βάρδα μαζί με τον ηγεμόνα Δαυίδ, επικεφαλής 12.000 Ιβήρων υπέων, τελειώνοντας την αποστολή του με επιτυχία (24 Μαρτίου 979). Κατόπιν γύρισε πάλι στο Άγιον Όρος όπου άρχισε την ανέγερση του σημερινού μοναστηριού ή καλύτερα τη διεύρυνση και επέκταση της λαύρας του Κλήμεντος. Το μεγάλο αυτό έργο άρχισε και τελείωσε χάρη στις πλούσιες δωρεές και τα πολλά λάφυρα που πήρε μαζί του ύστερα από την παραπάνω νίκη του.

Το νέο μοναστήρι ονομάστηκε από την αρχή των Ιβήρων, από την καταγωγή των ιδρυτών και των πρώτων μοναχών που μόνασαν σε αυτό και διατηρεί την ίδια ονομασία μέχρι σήμερα. Ωστόσο το έτος 1357 με σιγίλλιο του Πατριάρχη Καλλίστου Β΄, το γεωργιανό αυτό ιερό καθίδρυμα ήρθε στα χέρια των Ελλήνων, που υπερείχαν αριθμητικά έναντι των μοναχών από την Ιβηρία (Γεωργία). Στο νεοσύστατο μοναστήρι προστέθηκαν από πολύ νωρίς και μέχρι το 14^ο αι. πολλά μικρά μοναστήρια εκτός Αγίου Όρους. Δεν παρέμεινε βέβαια και αυτό ανέπαφο από τις διάφορες επιδρομές εναντίον του Αγίου Όρους και τις ανάλογες συνέπειές τους. Σχετικά αναφέρονται πολλές καταστροφές του από πειρατές, από ενωτικούς της Δύσεως και τους φοβερούς Καταλανούς στις αρχές του 14^{ου} αι. Μετά από όλα αυτά, οι Παλαιολόγοι αυτοκράτορες, ο κράλης της Σερβίας Στέφανος Δουσάν και κυρίως ο ηγεμόνας της Ιβηρίας Γοργοράνης και οι διάδοχοί του ενίσχυσαν το έργο της ανοικοδόμησής του. Η νέα αυτή περίοδος της ακμής του μοναστηριού συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του 16^{ου} αι., οπότε εμφανίστηκαν μεγάλες οικονομικές δυσκολίες. Για τη λύση του αδιεξόδου αυτού οι Ιβηριτες μοναχοί έφυγαν στην πατριδα τους, όπου επισκέφτηκαν τον ηγεμόνα Αλέξανδρο Στ΄, στον οποίο παρέδωσαν τα κλειδιά του μοναστηριού, ζητώντας οικονομική βοήθεια. Αποτέλεσμα της ενέργειάς τους αυτής, σε συνδυασμό και με τις επισκέψεις τους σε άλλες χώρες, ήταν η συγκέντρωση πολλών χρημάτων, με τα οποία όχι μόνο ξεχρεώθηκε το μοναστήρι, αλλά άρχισε η ανέγερση και καινούργιων οικοδομών και ο αριθμός των μοναχών αυξήθηκε και έφτασε σε λίγο τους 300.

Μοναδικός θησαυρός και προστάτιδα της Μονής Ιβήρων είναι η Θωματοουργή εικόνα της Παναγίας Πορταΐτισσας. Κατά την εποχή της

εικονομαχίας στη Νίκαια της Κωνσταντινούπολης είχε την εικόνα μια ευσεβής χήρα και για να την περισώσει από τη μανία των εικονομάχων την έριξε στη θάλασσα. Το έτος 1004 παρουσιάζεται στη θάλασσα της παραλίας της Μονής Ιβήρων ένα έκτακτο φαινόμενο, μια ουρανομήκης φλόγα, ένας στύλος πύρινος, που συγκεντρώνει τα πλήθη του Αγίου Όρους, για να ιδούν τι; Μια εικόνα της Παναγίας πλέουσα όρθια στη θάλασσα. Την πλησίαζαν με βάρκες αλλά η εικόνα απομακρυνόταν. Στα όρια της Μονής Ιβήρων ασκήτευε ο όσιος Γαβριήλ από την Ιβηρία. Σε αυτόν η Παναγία παρεχώρησε την ευλογία της να βγάλει την εικόνα της από τα νερά. Την εναπόθεσαν στο Καθολικό της Μονής, αλλά η εικόνα έφευγε και πήγαινε και στεκόταν πάνω από την πύλη της Μονής. Έτσι αποφάσισαν οι Ιβηρίτες μοναχοί να την τοποθετήσουν μόνιμα εκεί. Η εικόνα προστατεύει την πόρτα-πύλη της Μονής και γι' αυτό ονομάστηκε Πορταΐτισσα. Σήμερα φυλάσσεται σε μικρό παρεκκλήσιο, δίπλα από την παλαιά πύλη. Πολλά θαύματα έχουν γίνει από τη θαυματουργή εικόνα – επιλέγω ένα χαρακτηριστικό θαύμα. Κατά το έτος 1651 ο αυτοκράτορας της Ρωσίας Αλέξιος Μιχαήλοβιτς ζήτησε από τη Μονή Ιβήρων να του στείλει τη θαυματουργή εικόνα στη Μόσχα, ευελπιστώντας σε βοήθεια της Παναγίας για την παράλυτη στα κάτω άκρα κόρη του. Οι μοναχοί, με άδεια του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ιωαννικίου, στέλνουν πιστό αντίγραφο της εικόνας (έργο του εικονογράφου ιερομονάχου Ιαμβλίου). Το αυτοκρατορικό ζεύγος, ο Πατριάρχης Μόσχας Νίκων και χιλιάδες πιστού λαού περίμεναν να υποδεχθούν την Αγία εικόνα. Η κατάκοιτη κόρη τους, με το άκουσμα της άφιξης της Πορταΐτισσας, σηκώθηκε από το κρεβάτι της, ιαθείσα και έτρεξε να συναντήσει τους έκπληκτους γονείς της. Το θαύμα συνετελέσθη, με μάρτυρες τους χιλιάδες Μοσχοβίτες. Ο αυτοκράτορας από ευγνωμοσύνη χάρισε στη Μονή Ιβήρων το ιστορικό Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου της Μόσχας και χρηματικό επίδομα ετησίως 2.500 ρουβλίων (το μοναστήρι εισέπραττε μέχρι τα 1932). Έτσι η Μονή Ιβήρων διευκολύνετο πλουσιοπάροχα για τις ανάγκες της, οικονομικές και επισκοπευστικές.

Το Μοναστήρι Ιβήρων πρόσφερε μεγάλη οικονομική βοήθεια στην επανάσταση των Ελλήνων του 1821. Γνώρισε φοβερές καταστροφές και πυρκαγιές στα χρόνια 1845 και 1865 και ανοικοδομήθηκε αργότερα χάρη στα πλούτη του και στις εισφορές πολλών χριστιανών.

Το Καθολικό της Μονής, αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου) χτίστηκε στο πρώτο μισό του 11^{ου} αι. από τον Ιβηρα μοναχό Γεώργιο Βαρασβατζέ, που χρημάτισε για πολλά χρόνια ηγούμενος της μονής και ανοικοδομήθηκε στη σημερινή του μορφή το 1513. Βρίσκεται στο μέσο περίπου της μεγάλης αυλής και ακολουθεί το σχήμα του

βυζαντινού αγιορείτικου ρυθμού. Από το παλιό Καθολικό σώζεται ακόμη το ωραίο μαρμαροθέτημα με διάφορα γεωμετρικά σχήματα και μια μεγαλογράμματη επιγραφή γύρω γύρω. “Εγώ εστερέωσα τους στύλους αυτής και εις τον αιώνα ου σαλευθήσεται. Γεώργιος μοναχός ο Ίβηρ και κτίτωρ.”

Πλουσιότατο και από τα πιο αξιόλογα του Αγίου Όρους είναι το Σκευοφυλάκιο και η Βιβλιοθήκη της Μονής. Περιέχει πάνω από 2.000 χειρόγραφα ποικίλης ύλης και περιεχομένου και 15 λειτουργικά ειλητάρια. Από όλους αυτούς τους κώδικες οι 123 είναι περγαμνηνοί, ενώ οι υπόλοιποι βομβύκيني (23) και χάρτινοι. Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν και 100 περίπου περγαμνηνοί γραμμένοι σε γεωργιανή γλώσσα.

Ο τελευταίος Ίβηρας μοναχός, ονόματι Τύχων, πέθανε το 1955.

Για τη Γεωργία - Ίβηρία η Μονή Ίβήρων υπήρξε πάντοτε ένα μεγάλο πνευματικό κέντρο επί αιώνες. Οι πατέρες που έζησαν εκεί είχαν πολύ στενές και δημιουργικές σχέσεις με φημισμένους Έλληνες εκκλησιαστικούς παράγοντες και ακολουθούσαν πιστά το μοναστηριακό τυπικό. Τα σημαντικότερα έργα, τα οποία τυπώνονταν στο εξωτερικό, μεταφράζονταν αμέσως στα γεωργιανά και αντίστροφα.

Για 10 αιώνες συνεχίστηκαν οι πνευματικές σχέσεις Αγίου Όρους και Γεωργίας. Εύχομαι να συνεχίζονται, με τη βοήθεια της Υπεραγίας Θεοτόκου, προστάτιδας του Αγίου Όρους, και στο μέλλον προς δόξαν Θεού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- > Παναγιώτης Χρήστου, Το Άγιον Όρος, Προϊστορία, Ιστορία, Θεσμοί, Βίος, Θεσσαλονίκη 1987.
- > Γεράσιμος Σμυρνάκης, Το Άγιον Όρος, Καρνές 1988.
- > Σωτήρης Καδάς, Το Άγιον Όρος, Τα μοναστήρια και οι θησαυροί τους, Αθήνα 1979.
- > Ανδρέου Μοναχού, Το Άγιον Όρος, Θεσσαλονίκη 1969.
- > Προηγούμενου Μαξίμου Ίβηρίτου, Ιστορικών-Θαύματα και Παρακλητικός Κανών της Παναγίας Πορταΐτισης, Άγιον Όρος-Άθω 1976.